

Ljubljana, 5. 1. 2023

Ministrstvo za naravne vire in prostor

g. Jože Novak, minister

mag. Miran Gajšek, državni sekretar

dr. Nataša Bratina, gen. direktorica DPGS

Zaključne ugotovitve okrogle mize

Urbanistična orodja za bivalno kakovostna podnebno nevtralna mesta in naselja,

ki je bila 26. 10. 2023 na Fakulteti za gradbeništvo in geodezijo v Ljubljani

Društvo urbanistov in prostorskih planerjev Slovenije je društvo v javnem interesu na področju prostora in kulture, ki deluje z več kot 65. letno tradicijo. V zadnjih letih poleg letnih konferenc Sedlarjevih srečanj organiziramo redne strokovne razprave na aktualne prostorske tematike, vse s ciljem iskanja najboljših rešitev. Z namenom spodbuditve širše strokovne razprave na izjemno aktualno tematiko podnebne nevtralnosti smo konec oktobra 2023 izvedli okroglo mizo Urbanistična orodja za bivalno kakovostna podnebno nevtralna mesta in naselja.

Vsebinska izhodišča za razpravo:

Slovenija in naš del Evrope se zaradi lege ogreva hitreje od svetovnega povprečja. Tudi ogljični odtis na prebivalca je visok – primerljiv z evropskim povprečjem in višji kot v npr. skandinavskih državah. Vse več je vročih dni in ekstremnih vremenskih dogodkov. Podnebne spremembe so naša realnost.

V razpravi smo osvetlili več vidikov in z uvodnimi razpravljavci preverili:

- Kako se lahko na podnebne spremembe uspešno odzovemo oziroma jih blažimo z urbanističnimi orodji?
- Katera orodja in kateri ukrepi so lahko najbolj učinkoviti in izvedljivi?
- Kaj lahko dodamo k pogojem za zelene površine in strehe ter fasade, za ohranjanje in urejanje zelenih ponikovalnih površin, ohranjanje in sajenje drevja v mestih in naseljih?
- In tudi – kakšne so naše naloge pri ozaveščanju družbe in kako smo lahko pri tem koristni ter uspešni?

Na podlagi predstavitev in razprave na okrogli mizi s približno 100 udeleženci, ki so deloma sodelovali v živo na Fakulteti za gradbeništvo in geodezijo, deloma na daljavo, smo oblikovali naslednje **ugotovitve, zaključke in predloge:**

Urbanistična orodja

- Med predpisi in priporočili s področja urejanja prostora, ki posredno in neposredno naslavlajo bivalno kakovostna podnebno nevtralna mesta in naselja, so Zakon o urejanju prostora, Uredba o prostorskem redu Slovenije, priročniki in priporočila Prostorskega reda Slovenije ter druge strategije in smernice. Naslavlajo področje zagotavljanja zemljišč znotraj mest z racionalno rabo prostora, urbano prenavo in reurbanizacijo, določanje namenske rabe prostora, zagotavljanje zelenih površin in podrobneje raščenege terena, zelenih streh in vertikalnih ozelenitev, urbanega kmetijstva idr.

- Pomembne tematike so tudi izboljšanje dostopnosti in mobilnosti s poudarkom na hoji, kolesarjenju in uporabi javnega potniškega prometa (JPP) do vsakodnevnih storitev, ukrepi modro zelene infrastrukture, predvsem zadrževanje ter ponovna uporaba padavinske vode, ukrepi za ohlajevanje naselij, urbanih prostorov in stavb z načrtovanjem morfologije in tipologije naselij, razmerja med grajeno strukturo in odprtimi zelenimi in grajenimi prostori ter številni drugi, med katerimi izpostavljamo ukrepe za zagotavljanje zdravja ljudi (npr. vpliv epidemije COVID na načrtovanje mest, odprtih prostorov in stavb v navezavi na socialno distanco, delo od doma, samooskrbo, zagotavljanje kakovostnih odprtih prostorov kot so balkon, terasa, zelenih dvorišč ter javnih odprtih grajenih in zelenih prostorov, idr.).

Namenska raba prostora

- Ocena prostorskih rezerv nepozidanih stavbnih zemljiščih v Sloveniji (v nadaljevanju NSZ) je približno 20%, med stavbnimi zemljišči, namenjenimi bivanju, pa skoraj 30% (Koblar, Nared, 2023, <https://doi.org/10.3986/9789610507673/04>). Stavbnih zemljišč je dovolj, vendar so zaradi različnih razlogov neustrezno načrtovana. Okrog 10 km² nepozidanih stavbnih zemljiščih za bivanje se nahaja na poplavnih območjih (brez malih in preostalih poplav) in približno 33 km² na območjih zelo velike verjetnosti pojavljanja plazov (Direkcija RS za vode, eVode, Zbirka podatkov ogroženih območij, Poplavna območja. <http://www.evode.gov.si/index.php?id=119>). Neustrezne lokacije izhajajo iz zastarelih opredelitev (iz 80-tih let prejšnjega stoletja), neupoštevanja okoljskih režimov in omejitev, sprememb lokacij delovnih mest in načina bivanja, komunalnega opremljanja zemljišč in drugih.
- Zato predlagamo, da se ob vse večji okoljski ranljivosti in vplivih podnebnih sprememb območja stavbnih zemljišč skozi priprave in spremembe občinskih prostorskih načrtov bolj sistematično preverijo in prilagodijo.
- V zvezi s tem ugotavljamo, da manjkajo učinkoviti ukrepi zemljiške politike ter opozarjamo na neuskladenost ciljev med nosilci urejanja prostora, medtem ko so lastniki zemljišč vse bolj angažirani ob spremembah namenskih rab, kjer svoje interese uveljavljajo tudi v sodnih postopkih.
- Tudi zaradi tega predlagamo, da se za strokovno utemeljeno alokacijo stavbnih zemljišč zagotovijo ustrezni mehanizmi v sistemu prostorskega načrtovanja, zemljiške in davčne politike.

Integracija prostorskega in prometnega načrtovanja

- V Sloveniji se zdi, da kljub podpisu Pariškega podnebnega sporazuma, ni širšega konsenza o tem, da nameravamo cilje poskušati doseči in od zavedanja, kakšne spremembe bodo za to potrebne. Na temo boljše integracije prostorskega in prometnega načrtovanja lahko začnemo s prenosom dobrih evropskih dobrih praks v slovensko načrtovalsko prakso preko prostorskih načrtov in izvedbenih načrtov do realizacij v prostoru. Pomembno je komuniciranje izboljšav in aktivno sodelovanje deležnikov.
- Konkretni predlogi so zagotoviti in omogočiti:
 - bolj učinkovito povezovanje prometnega in prostorskega načrtovanja,
 - boljšo dostopnost – za manj in krajšo dnevno mobilnost,
 - izboljšanje pogojev za hojo in kolesarjenje (ne le v mestnih središčih),
 - izboljšanje dostopnost z JPP,
 - podporno stanovanjsko politiko,
 - Dosledno lokalno opremljanje s ključnimi programi oz. storitvami,
 - priložnosti digitalizacije za delo na domu / na daljavo.

Obvladovanje padavinskih voda s prilaganjem urbanih območij na ekstremne padavine

- Podnebne spremembe, ki prinašajo pogostejše in intenzivnejše padavinske dogodke, skupaj z urbanizacijo povzročajo dodatne pritiske na sisteme urbane odvodnje. Ena od rešitev je modro-zelena infrastruktura (MZI), ki stremi k obvladovanju padavin na izvoru, s ciljem bolj ugodnega vpliva na naravni vodni krog. MZI zagotavlja širok nabor ekosistemskih storitev: evaporativno hlajenje, večanje biodiverzitete in kakovosti zraka, idr.

- Predlagamo uvedbo sistemskim ukrepov za upravljanje z urbanimi vodnimi krogi. Kot strokovno podlago za izdelavo ali novelacijo občinskih prostorskih načrtov na območju mest in naselij predlagamo kot del strokovnih podlag tudi pripravo hidrološko-hidravličnih študij urbane odvodnje, in sicer za različne scenarije podnebnih sprememb.

Presoje podnebnih sprememb

- Podnebne spremembe so globalen proces, na katerega se je treba odzivati z okoljsko sprejemljivim načrtovanjem na lokalni ravni. To velja za okoljska cilja blažitve podnebnih sprememb in prilagajanja podnebnim spremembam.
- Ugotavljamo, da se izvajajo presoje podnebnih sprememb (DNSH – Do No Significant Harm, Climate proofing) v okviru presoje programov/projektov, ki so sofinancirani iz evropske kohezijske politike, saj je tovrstno dokazovanje nujno v postopku odobritve vlog in dodeljevanja sredstev. Zahteva se zagotavljanje odpornosti infrastrukturnih naložb na podnebne spremembe s pričakovano življenjsko dobo najmanj pet let. Pripravljene so tudi Smernice organa upravljanja za krepitev podnebne odpornosti infrastrukture v obdobju 2021–2027, dostopne na: https://evropskasredstva.si/app/uploads/2023/09/Smernice_za_krepitev_podnebne_odpornosti_verzija1_7_9_2023.pdf.
- Obenem ugotavljamo, da so v okviru postopkov presoje vplivov na okolje na nacionalni ravni (celovita presoja vplivov na okolje za prostorske akte, presoja vplivov na okolje na ravni integralnega gradbenega dovoljenja, predhodni postopek), presoje še v povojih. V poročilih za presoje in tudi v odločbah ministrstva o izvedeni presoji se te vsebine naslavlja, a večkrat umanjka sistematičen pristop obravnave vplivov in uvedbe ustreznih ukrepov na projektni ravni.

Naj zaključimo, da je bilo na okrogli mizi izpostavljeno, da smo v ključnem obdobju, ko podnebnih sprememb ne smemo več spregledovati, ampak se moramo nanje odzivati in jih preprečevati skupaj na vseh ravneh – v sodelovanju države, lokalnih skupnosti in vseh deležnikov v prostoru.

Po prispevkih uvodnih predavateljev dr. Mateja Radinje, dr. Luke Mladenovića, Margite Žaberl, Maje Šinigoj in dr. Jerneja Črveka in ob upoštevanju razprave pripravila dr. Liljana Jankovič Grobelšek, Izvršni odbor DUPPS.

S spoštovanjem,

dr. Alma Zavodnik Lamovšek
Predsednica DUPPS

Poslano tudi:

- Ministrstvo za okolje, podnebje in energijo
- Vlada Republike Slovenije
- Državni zbor RS
- Državni svet RS
- Direktorat za prostor, graditev in stanovanja MOP
- Nosilci urejanja prostora po ZUreP-3

- Zbornica za arhitekturo in prostor Slovenije
- Inženirska zbornica Slovenije
- Združenje mestnih občin Slovenije
- Skupnost občin Slovenije
- Združenje občin Slovenije
- Regionalne razvojne agencije
- Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo
- Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo
- Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Center za prostorsko sociologijo
- Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo
- Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo
- Univerza na Primorskem
- Univerza v Mariboru, Fakulteta za gradbeništvo, prometno inženirstvo in arhitekturo
- Društvo arhitektov Ljubljane
- Društvo krajinskih arhitektov Slovenije
- Društvo vodarjev Slovenije
- Zveza geografov Slovenije
- Zveza geodetov Slovenije
- Slovenska tiskovna agencija